בס"ד
עש"ק פר' עטו"ע
שנת חש"ע לפ"ק
שנה ח'
[כל הזכויות שמורות]

לעילוי נשמת מרת **חנה רבקה העניג** ע"ה בת הרה"ח **ר' משה צבי הלוי אבעלעס** ז"ל

שאלות ותשובות בירורי הלכות בנושאים השכיחים בענייני או"ח ויו"ד

לדופקי בתשובה

הערות והארות יתקבלו בתשו"ח
אצל הערוך הר' שלמה דוד קליין
מס' הפקס' 0044207183695 6
מס' הפלאפון 07727197313

המו"ל: חברת "יגדיל תורה"
שע"י ביהמ"ד דחסידי בעלזא
(קילדס רד) לונדון יצ"ו
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

משנכנס אב ממעטין בשמחה – והיינו שאין שמחין בו כלל (מג"א בשם התוס', ועי' פמ"ג סק"ב דרייע מזלי' מתחיל כבר משעת המולד, ומיעוט שמחה היא מר"ח). ועד אימתי, במשנ"ב (סק"ב) עד ר"ח אלול ועכ"פ עד אחר ט"ב. ובהג' חת"ס ובכה"ח (סק"ג) בשם יפה ללב דמט"ו באב והלאה מתחילים כבר ימי הרחמים והרצון, ועוד דלא היו ימ"ט לישראל כט"ו באב.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל העיר בכאב על ריבוי השואלים מדי שנה בשנה המבקשים צדדי היתר, שבנוגע לאבלות על אב ואם רח"ל כמעט שאין באים לבקש היתר, ורק לענין תשעת הימים שנתרופפו הלבבות מהרגשת צער החרבן והגלות מחפשים צדדי קולא (הליכות שלמה פי"ד הע' 61).

ואמר פעם: העולם מפרשים בדרך צחות לשון הקינה "על חרבן בית המקדש כי הורס וכי הודש אספוד בכל שנה מספד חדש" וכו', דהיינו שהחורבן עצמו כביכול נהרס ונידש, ומשנה לשנה מתמעטת הרגשתו, ולדאבוננו יש בכך הרבה מן האמת, וכמה היה עלינו להתרייע על כך ולעורר הלבבות להיות מצרים ודואגים על חרבן בית המקדש (שם הע' 11).

ונסדר בעז"ה פרטי ההלכות השייכים לימים אלו, כדי לדעת המעשה אשר יעשון

פרק א' - דיני בנין

א. צביעת הבית, ובמקום הפסד – אין לצבוע או לסייד, וכן אין לעשות שאר עניני קישוט הבית בימים אלו (עפ"י שו"ע סעי' ב'), אמנם במקום הפסד, וכגון, שהיה כותלו נוטה ליפול, אפי' באופן שאין בו סכנה מותר לבנותו (שהרי אינו עושה בשביל שמחה כ"א בשביל הפסד, עפ"י שו"ע סי' תקנ"א סעי' ב', ומשנ"ב שם סקי"ג), וכן אם נתקלקל הסיוד בבית מחמת רטיבות וכיו"ב מותר לסייד אף בשבוע שחל בו ת"ב (קובץ מבית לוי בין המצרים עמ' י').

ב. צביעת בית ששכר שלא יגור בה עד אחר ט"ב – מי ששכר או קנה דירה ולא ידור שם עד אחרי ט' הימים מותר לו לסייד ולצבוע וכדו' (הגרמ"פ זצ"ל הובא בס' מועדי ישורון עמ' 136, מפני שהיות ואצל רוב האנשים אין הדירה נקראת על שמם עד שנכנסים לגור שם, לכן עדיין אין מרגישים בזה הרבה שמחה שנאסור המלאכות האלו עבור הדירה).

פרק ב' - נטיעה של שמחה

א. השקאות נטיעות – ממעטין בנטיעה של שמחה (תקנ"א ס"ב), אמנם מותר להשקות את הנטיעות (פשוט דלא גזרו אלא לנטוע, ועוד דאם אינן משקן יתקלקלו ויהי' לו הפסד, וכ"ה בקובץ הל' לימי בין המצרים, ובנט"ג פכ"ט סט"ו).

ב. הזמנת גנן (gardener) – להזמין גנן לגזוז ולנכר ולסדר הגינה כרגיל מותר (קובץ מבית לוי שם עמ' י', שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שע"ד). ויש מי שמחמיר, ומיקל רק באופן שמפריע לעוברים ושבים או חושש להפסד (מועדי ישורון בשם הגרמ"פ).

ג. קניית פרחים – אין לקנות פרחים בימים אלו, אבל לכבוד שבת מותר (ס' נחמת ישראל עמ' ס"ה בשם הגרח"ק) ויש מחמירים אפי' לכבוד שבת (דדומה לאיסור קניית כלי וזהב ששמח בראייתם, קובץ הל' לימי בין המצרים, ונט"ג). ומי שקונה פרחים בעציץ בשביל ביתו לנוי הוא נכלל באיסור קישוט הבית ואסור (ס' נחמת ישראל פי"ב הע' 40).

פרק ג' - קניית בגדים וכלים חדשים

א. שאלה. האם מותר לקנות כלים ובגדים בתשעת הימים.

תשובה. [א]. אסור לקנות בגדים אפילו הפשוטים ביותר בתשעת הימים, אבל בגדי קטנים המלכלכים תדיר, כשם שהתירו לכבסן כך מותר לקנות חדשים בשבילם אם יש צורך בכך. [ב]. כלים פשוטים מותר לקנותן, ורק כלים יקרים או החביבים על האדם אסור לקנותן בתשעת הימים. [ג]. אולם במקרה שאם לא יקנה עתה את הכלים הנ"ל יגרם הפסד כספי עקב עליית המחירים, וכגון שיש עכשיו sale בכה"ג מותר לקנות בין כלים ובין בגדים בט' הימים. [ויש להעדיף לשלם רק המעות ולהשאיר את המוצר בחנות ולהביאו לבית רק אחרי התענית].

[עי' שו"ע סי' תקנ"א סעי' ב' וסעי' ז', פמ"ג (א"א תקנ"א סק"ז), סידור יעב"ץ, ערוה"ש (סעי' כ') משנ"ב (סקי"א), כף החיים (סקכ"א), משנת יעקב (סי' תקנ"א), ושו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ס"ט)].

ב. ספרים חדשים – מותר לקנות דאין בזה שמחה וגם דהוי לצורך מצוה (הגרשז"א מובא בהלי"ש פי"ד הע' 26).

פרק ד' - רחיצה

א. נוהגין שלא לרחוץ כל גופו אפי' בצונן, ורק פניו ידיו ורגליו מותר בצונן, ולכבוד שבת מותר אפי' בחמין (שו"ע סי' תקנ"א ומשנ"ב שם). **ואף מי שההמנעות מרחיצה גורמת לו צער, אין לו להקל משום כך כלל ברחיצה, משום דמה שמצטער אין בו צד קולא, כי זהו תקון חכמים להצטער בימים אלו על חרבן בית המקדש** (הליכות שלמה פי"ד סי"ח), **זולת מי שמצטער ביותר וסבלו רב עקב כך, יש להורות לו היתר לרחוץ בצונן כפי ההכרח, ויעשה שאלת חכם** (עי' הלי"ש שם, ומה שליקט בפסק"ת).

ב. טבילה בכל יום – נוהגין להקל, ולכתחילה יטבול בקרה או עכ"פ פושרין, אך לא ישהא שם ורק יצא מיד (אחרונים).

ג. רחיצה לכבוד שבת – מעיקר הדין מותר רק פניו ידיו ורגליו בחמין (וכמבואר בשו"ע ובכל הפוסקים), ומקום זיעה מותר אף בסבון כיון שאינו לשם תענוג ורק להעביר הזוהמא, ואף דהיא פסי"ר דתענוג מ"מ מותר במקום מצוה לכבוד שבת (שבט הלוי), והרבה אנשים מקילין בכל גווני, ויש שכותבים שעתידים ליתן את הדין (ערוה"ש, ומאידך יש שמחזיקים במנהג זה עי' במשמרת שלום, ובמנהג ישראל תורה ובפסק"ת).

ד. שאלה. הא דמותר לרחוץ בערב שבת חזון פניו ידיו ורגליו, מה הכוונה בפניו ידיו ורגליו, האם הכוונה לכל היד וכל הרגל, או הכוונה רק עד הפרק.

תשובה. נראה פשוט בראיות ובסברא שהכוונה רק ליד עד הפרק דהיינו מה שהדרך להיות מגולה, וברגל ג"כ רק כף הרגל עד הפרק.

[הנה מבואר בשו"ע סי' תקנ"א סעי' ט"ז ואפילו בע"ש של חזון אסור לרחוץ כ"א ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן, ויש מקילים בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. וכתב במשנ"ב בשם הח"א דה"ה דשרי פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת. ועי' באשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש (סעי' זה) שהסתפק בכוונת ידיו, וכן בשש"כ (ח"א פי"ד הע' כ"ג, וח"ב פמ"ב הע' קפ"ב) הסתפק בזה הגרשז"א מה הכוונה בפניו ידיו ורגליו אי רק פיסת היד ופיסת הרגל, או כל היד וכל הרגל עד מקום חיבורם לגוף [ועי' מה שנביא בסמוך מס' הליכות שלמה]. ובפשטות נראה מסברא דהא דהתירו פניו ידיו ורגליו היינו משום דמכיון דהם מגולים מתלכלכים תדיר, ומשו"ה התירו בזה. וראי' חזקה לזה, ממה שמבואר בשו"ע סי' ר"ס סעי' א' "מצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת", וכתב במשנ"ב סק"ד "וכעת אין נוהגין ליזהר בזה, ואפשר דדוקא במדינותיהם שהיו רגילין לילך יחף ודרכו לרחוץ במים מפני האבק והעפר, מה שאין כן במדינותינו, וכעין זה כתב הפמ"ג לעיל בסי' ד' בא"א סק"א עיין שם". הרי ברור מדבריו דהמשנ"ב הבין דמה שאמרו פניו ידיו ורגליו היינו רק המקומות שהדרך להיות מגולה. ומה שציין לדברי הפמ"ג, היינו דשם הביא המג"א את דברי הגמ' בשבת (נ' ע"ב) דרוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום, וכתב הפמ"ג דהיום שאין הולכין יחף לא נהגו לרחוץ הידים. וכן משמע מדברי הרמב"ם (פ"ד מהל' תפלה הל' ב') שכתב וז"ל: טהרת ידים כיצד רוחץ ידיו במים עד הפרק וכו', וכתב שם (הל' ג'): בד"א שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד בשאר תפלות חוץ מתפלת שחרית, אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו, ומקורו מגמ' שבת הנ"ל וכמש"כ בכס"מ, והנה לתפלה בודאי הכוונה הידים רק עד הפרק, דלא מצינו מעולם מי שיטול ידיו לתפלת מנחה או מעריב כל היד עד מקום חיבורו לגוף, ומדהתם הכוונה בפניו ידיו ורגליו המקומות שהדרך להיות מגולה, מינה נשמע לכל מקום שהזכירו פניו ידיו ורגליו דהכוונה רק להמקומות המגולים. ועוד יש להביא ראי' מדברי השו"ע בס' שכ"ו (ס"א) שפסק אסור לרחוץ כל גופו וכו', אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, וכתב המג"א (סק"ב) על הא דאסור כל גופו "וה"ה רוב גופו". ואם הכוונה בפניו ידיו ורגליו היינו כל היד וכל הרגל עד מקום חיבורם לגוף, א"כ הרי ממילא רוחץ כבר רוב גופו, והלא זה אסור, אלא ברור דהכונה רק למקומות המגולים שביד ורגל. שו"ר בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' רי"ד) שהביא ג"כ ראי' מדברי הרמב"ם והפמ"ג הנ"ל כדברינו, ועוד כותב להוכיח מדברי הגמ' במס' ערכין (יט ע"ב) דבלשון תורה הוי יד רק עד הפרק כגון בקידוש ידים, ובלשון בנ"א הוי יד עד הקיבורת ע"ש ברש"י, ור"א ס"ל בחולין ק"ו ע"ב דקידוש ידים הוי עד אצילי ידיו, ועיין תוס' מנחות (לז. ד"ה קיבורת) ובמנחת סולת על המצות שהעירו מהרמב"ם הל' תפלה פ"א שכתב שם שנוטל עד הפרק כדרך שמקדשין לעבודה, משמע דהוי רק עד הפרק, ועי' במנח"ח (מצוה קו סק"ב). ורגלים משמע ג"כ בתוס' מנחות שם דהוי עד הפרק. אלמא גבי קידוש ידים ורגלים רוחצין רק הפרק הראשון לפי"ד רש"י והרמב"ם. ועי' גם בספר הליכות שלמה (מועדים ב' פי"ד הע' ל"ד) בשם הגרשז"א דידיו לענין זה הכונה לכאורה "מקום שעלול להיות שם לכלוך", וזהו ממש כדברינו. ובס' קרא עלי מועד (עמ' י"ט הע' ד') מביא בשם הגרנ"ק שפניו הוא מהמצח עד הסנטר, וידיו מותר לרחוץ עד המרפק, ורגליו מותר עד הברך. וכ"ה בשו"ת שרגה"מ (ח"ז סי' צ"ג אות ב'). [אמנם שמעתי בשם הגר"ש וואזנער שליט"א שדעתו שהאיסור הוא רק ברחיצת כל הגוף ופניו ידיו ורגליו לאו דוקא, ודבריו צ"ע, ולא משמע

כן מדברי הפוסקים]. ועי' בשו"ת דברי יציב (ח"ב סי' רל"ז) שלא יכנס תחת למקלחת בערב שבת זו, שקשה ליזהר שלא ירחוץ יותר מפניו ידיו ורגליו.]

ה. שאלה. רחיצת קטנים בימים אלו האם דינה לאיסור כמו בגדולים.

תשובה. בתינוק שרגילין לרחוץ כל יום יש להתיר משום דהיינו רבותייהו, ובשאר תינוקות אם הם פחות מג' שנים יש ג"כ להקל לרחצן, ובתינוק למעלה מגיל זה אין להקל רק כשרוחץ להעביר הזוהמא או הלכלוך, או כשרוחצן לרפואה.

[במשנה ברורה (סימן תקנ"א סקצ"ג) כתב דקטנים שיש להם חטטים בראשן נוהגין לרוחצם בראשם, ומקורו הוא מדברי הלבוש (שם סט"ז), וטעמם הוא מפני שאין רחיצה זו לתענוג אלא לרפואה, ומבואר מדבריהם דרחיצה לתענוג גם בקטנים אסור, וכתב בשו"ת קנה בשם (ח"א סי' ל"ב): אמנם דבריהם סתומים אם כוונתם דווקא בקטנים שהגיעו לחינוך או אפילו בקטנים לגמרי נמי הוי מנהגא. וראיתי בהגהות מנהגים (בסדר מנהג של חודש אב אות נ"ח) שכתב בזה"ל רוחצין לקטנים הראש ומכבסים את הסדינין שלהם שקורין ווינדלי"ן כל אחד ואחד לבדו ולא הרבה ביחד, ומקורו הוא מספר הפרנס (אות רע"ב) ושם כתב בזה"ל ולקטנים רוחצים את הראש ומכבסין את סמרטוטין שלהם שקורין ווינדלי"ן אחד אחד ולא הרבה ביחד, עכ"ל, ומוכח מדבריהם דאפילו בקטנים לגמרי שעדיין מלפפין אותם בסמרטוטין שקורין ווינדלין לא נהוגין אלא לרחוץ את ראשם. ולפום ריהטא נראה דהגהת מנהגים והפרנס מקילים יותר מהלבוש, דהלא הלבוש לא כתב אלא דוקא קטנים שיש להם חטטין בראשם נוהגין לרוחצם בראשם מוכח מזה דשאר קטנים אין רוחצים אותם כלל, ובהגהות מנהגים והפרנס כתבו סתם דרוחצין לקטנים הראש ומשמע דבכל הקטנים נוהגין לרחוץ הראש וכו', ואפשר דטעמם של הגהות מנהגים והפרנס שכתבו דרוחצים לקטנים את ראשם ולא התנו דוקא כשיש להם חטטים בראשם, היינו משום דדבר המצוי הוא בקטנים דיש להם חטטים בראשם והרפואה לזה הוא לרוחצם במים חמים, לכן לא חילקו בין קטן לקטן, ומ"מ כיון דהלבוש שהיה בתרא העמיד המנהג שלא לרוחצם אלא דוקא כשיש להם חטטים בראשם הכי צריכים לנהוג, ע"כ. וע"ש עוד שדן עפ"י דברי המשנ"ב בסי' תקי"א סקי"ב להתיר בתינוק שרגילים לרחצו בכל יום, משום דהיינו רבותייהו, אך אפשר דהחמירו בזה טפי, וכמו בבשר ויין דס"ל להא"ר והגדו"מ בדברי הרמ"א סעי' ט' דאסור לקטנים הבריאים. ומסיים דפשוט דאין דבריו אמורים אלא על הכלל בסתם רחיצה שהוא לתענוג או לרביתיה דתינוק, אבל היכא דהרחיצה הוא כדי להעביר הזוהמא או הלכלוך ומכש"כ אם הוא לרפואה ממש, פשוט שאין להחמיר בזה דאפילו בגדולים ובת"ב גופא מותר לרחוץ בכה"ג כמבואר בשו"ע סי' תקנ"ד ס"ט. ובס' חנוך לנער להגר"י בלוי (פס"א סק"ד) אחר שהביא דברים הנ"ל כותב דלהלכה יש להתיר עד גיל שלש דבקטנים כאלו היינו רבותייהו, ולא גרע מכיבוס בגדיהם דמותר, וכ"כ בשו"ת וישב משה (ח"א סי' ט"ו אות ג') להתיר מכיון שהרופאים אומרים שהרחיצה צריך להם לרבותייהו, ועי' גם שערים המצויינים בהלכה (בקו"א). [ויש להעיר מדברי המשנ"ב בתקי"א הנ"ל ובשעה"צ שם דרק בתינוק שרגילין לרחצם בכל יום אמרי' דהיינו רבותייהו, אבל בתינוק שאין הדרך לרחצן ב' או ג' ימים אז לאו היינו רביתיה ואסור]. שו"ר בשו"ת נתיבות אדם (ח"א סי' י"ד אות ב') שהעלה לאסור רחיצה בקטנים, אבל היכא דהרחיצה הוא כדי להעביר הזוהמא או הלכלוך מעל גופו מותר לרוחצם].

ו. צחצוח שיניים – מותר ואין זה בכלל רחיצה אפילו למי שאינו רגיל בו (הגרשז"א בהליכות שלמה פי"ד הע' 56, נט"ג ועוד, ודלא כעמק התשובה ח"א סי' צ"ב אות ב').

ז. השימוש בדברים להעביר ריח רע מהגוף – מותר (הליכות שלמה פי"ד הע' 56, נט"ג פמ"ב סעי' י"ח בשם בעל דברי יציב זצ"ל, ואע"פ שיש תענוג ג"כ להשתמש במי בושם אינו נכלל בהאיסור ומותר. ועי' גם במועדי ישורון בשם הגרמ"פ זצ"ל עמ' 141 שהתיר בת"ב להשתמש במי בושם שכיון שמשתמש בו כדי שלא להזיע אין זה אלא כמו סיכה לרפואה שמותר בת"ב, ע"כ, וא"כ כ"ש כאן בט' הימים, וכן דעת הגרנ"ק שליט"א הו"ד בס' קרא עלי מועד עמ' כ"א).

פרק ה' - כיבוס וגיהוץ בגדים

א. האיסור, ואם מותר ליתן בגדים לכובס עכו"ם – אסור לגהץ ולכבס בגדים ואפי' אלאחר ת"ב משום דנראה כמסיח דעתו מן האבילות, ואף אסור ליתן לכובסת גוי ואפי' אם אומר לה שתכבס לאחר ת"ב (רמ"א תקנ"א סעי' ג' ומשנ"ב סקל"ד בשם המג"א דנהגו איסור אפי' אם אומר לה שתכבת לאחר ת"ב, ואלא שמביא שהא"ר צידד להקל בזה, ומ"מ למעשה מאחר שהמג"א מחמיר והא"ר רק מצדד להקל, לכאו' אין להקל בזה). **ולכן אסור ליתן בגדים למכבסה לנקוי יבש בימים אלו** (שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' ע"ט, שאע"פ שהכיבוס אינו במים מ"מ נתכבס ונתנקה, ובלא"ה יש בזה איסור דגיהוץ)

ב. מכונת יבוש – אמנם מותר להכניס בגד רטוב במכונת יבוש בימים אלו ואין בזה חשש גיהוץ כלל (נחמת ישראל בשם הגרח"ק).

ג. שאלה. האם מותר לכבס ולנקות כתמים מבגד בתשעת הימים.

תשובה. יש להקל בזה עכ"פ במקום צורך. וכן מותר לשרות בגד במים בלא שפשוף, כדי להקל את הכיבוס שיעשה לאחר ט"ב, אם אכן אין הבגד מתנקה ע"י שריה גרידא ללא שפשוף.

[בס' ארחות רבינו (ח"ב עמ' קל"ב) כתב בזה בזה"ל: הגרח"ק שליט"א סיפר לי ששאל ואינו זוכר בדיוק אם את אביו זצוק"ל או את מרן החזו"א זצוק"ל אם מותר לרחוץ כתם במים בתשעת הימים וענה לו שאסור משום כיבוס, עכ"ל (ובכמה מספרי זמנינו לא דייקו בהעתקת הדברים). ובס' נטעי גבריאל (ימי בין המצרים ח"א עמ' ר"י) הביא בשם הגרי"י נייומאנן זצ"ל אב"ד חסידי בעלזא מאנטריאל, דכל זה דוקא במים אבל לסלק אבק ע"י שפשוף או מברשת ליכא חששא, דאף דמצינו בהל' שבת בסי' ש"ב לאסור גם בזה היינו דוקא שם דהוי כעין כביסה, אבל כאן רק כביסה ממש אסרו, והבו דלא לוסיף עלי'. וע"ע שו"ת אבני ישפה (חלק א'). ומאידך, דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל – מובא בס' שלמי מועד – להקל בזה דאין זה בכלל כיבוס שאסרו. וכ"ד הגרי"ש אלישיב שליט"א (הובא בס' הלכות חג בחג דיני בין המצרים עמ' מו) וכן כתב בלוח דבר יום ביומו. ולכן במקום צורך בודאי דיש להקל, שו"ר כן בקובץ מבית לוי (י"ג) שכ' בשם בעל שבט הלוי שליט"א שכתם הניכר בבגד מותר לקנותו, ואם לאו אסור, והיינו דבמקום הצורך יש להקל. אולם לענין לשרות בגדים במים בלא שפשוף, כדי להקל את הכיבוס שיעשה לאחר ט"ב, נראה פשוט להתיר ולא אמרי' בזה שרייתו זהו כיבוסו, כמו לענין שבת, וכדמצינו ברמ"א סי' תקנ"ד סי"ד דמותר לשרות מפה במים בערב ט"ב ומוציאה מן המים כדי לקנח בה לאחר שיתנגב, הרי דלא אמרי' שרייתו זהו כיבוסו. וכמובן זהו דוקא אם אכן אין הבגד מתנקה ע"י שריה גרידא ללא שפשוף, וכ"כ בפסק"ת.]

ד. לתת שייטעל לשייטעל מאכער – אסור דהוי בכלל כיבוס וגיהוץ (הגריש"א הובא בהליכות והנהגות עמ' 10, וקובץ מבית לוי בין המצרים עמ' י"ג בשם הגרש"וו) אבל סירוק רגיל בבית מותרת (בעל שבט הלוי שם).

ה. מי שאין לו בגד נקי – מי שהבגד שלו נתלכלך באופן שא"א ללבשו עוד בלי כיבוס, עדיף שיכבס את בגדו ולא יקנה בגדים חדשים, דבקנין עובר בשתים, הקנייה והלבישת בגד חדש, משא"כ בכיבוס דהוי רק איסור בעצם הכיבוס (הגריש"א והגרח"פ שיינבערג בקובץ צוהר חי"ד ועי' גם בקובץ מבית לוי שם בשם הגר"ש וואזנער דעדיף לכבס בלי גיהוץ מלקנות חדשים, אלא דהוא לא מיירי שם בשבוע שחל בו ת"ב. ועי' שבט הקהתי ח"ו סי' רי"ג אות ב') לגבי גרביים דעדיף לקנות גרביים חדשות מלכבסם, דכיבוס הוי היסח הדעת מאבילות טפי מלקנות גרביים חדשות דאינו בגד של שמחה).

ו. שאלה. האם מותר להדיח הרצפה בימים אלו.

תשובה. המנהג להחמיר בזה, ורק משום כבוד שבת מדיחין, וגם בזה יש שכתבו שנוהגים שמשנים מהרגיל שרוחצים רק במים ולא בחומרי ניקוי. ומ"מ אם יש מקום מטונף מותר להדיחה אף שלא לצורך שבת. ובבית המדרש המנהג להקל בכל זה, משום כבוד ביהמ"ד.

[בשו"ת כפי אהרן (ח"א סי' מ"ב) כותב: והנה איסור הדחת הקרקע בשבוע שחל בו ת"ב או לפי המנהג מר"ח אב לא נמצא מבואר בשו"ע וכנראה שהוא רק מנהג שנהגו שלא להדיח קרקע הבית מר"ח אב דאין סברא שיהי' זה בכלל כיבוס, וע"כ שהוא רק משום מנהג. וכ"כ בהליכות שלמה (פי"ד סכ"א) ובשו"ת עמק התשובה (ח"א סי' צ"ב) דהעולם מקפידין בזה ופשיטא שאין זה בכלל כיבוס, ואפשר דהוא בכלל ממעטין בשמחה, אכן מקום מטונף מותר להדיח, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' ל'), וכן הביא בנט"ג (פכ"ט ס"ז) שכן נוהגין. ומ"מ כתבו שלכבוד שבת אין להחמיר בכל זה, ע"ש בכפי אהרן ובהתעוררות תשובה, וכ"ה בארחות רבינו (ח"ב עמ' קל"ג) בשם החזו"א, וע"ע שו"ת משיב דברים (יו"ד סי' רט"ו) שאוסר אף לכבוד שבת, אכן כל האחרונים הנ"ל התירו הדבר, וכעי"ז בשו"ת תשורת שי (תנינא סי' קע"ד) לענין שטיפה בחוה"מ דהוי ככיבוס ולכבוד שבת מותר למי שתמיד עושה כן. וכ"ה בשו"ת בית אבי (ח"ב סי' קל"ב). ובשו"ת שלמת חיים (סי' רי"ח בנדמ"ח) כותב בשם הגר"ש סלנט זצ"ל שבעש"ק חזון לא ירחוץ כבכל פעם, וכ' הגרי"ח זוננפלד זצ"ל דלמאן דאפשר ליה ראוי להחמיר בזה. וכ"כ בהליכות שלמה (שם) דאף לכבוד שבת נהגו שלא לערב חמרי ניקוי כרגיל אלא שוטפים במים בלבד. וכ"כ בדבר יום ביומו דמותר להדיח הרצפה לכבוד שבת, ויש שמשנים קצת. וכתב בנט"ג (פכ"ט ס"ט) בשם בעלי הוראה שבבית המדרש המנהג להקל להדיח הרצפה אף שלא לכבוד שבת, משום כבוד בית המדרש.]

ז. שאלה. האם מותר לצחצח המנעלים בימים אלו.

תשובה. נחלקו הפוסקים בזה, ולכבוד שבת מותר לכו"ע אף להבריקן.

[עי' שבילי דוד (סי' תקנ"א), שלמת חיים (סי' רי"ח) אורחות רבינו (ח"ב) בשם הקה"י זצ"ל, שו"ת עמק התשובה (ח"א סי' צ"ב), הליכות שלמה (פי"ד הע' כ"ג), מועו"ז (עי' בח"ה סי' של"ח ובהוספות שבח"ח) ובס' הלכות חג בחג (עמ' נג).]

ח. שאלה. עד איזה גיל מותר לכבס בגדי הקטנים בימים אלו.

תשובה. גדר תינוק הוא כל זמן שאין שומר את עצמו ומלכלך את בגדיו, ויש להקל אפילו בגיל שמונה אם אין לו בגדים אחרים נקיים.

[כתב בשו"ע סי' תקנ"א סי"ד "אסור לגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותם בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה, הגה מיהו בגדים שמלפפין בהם הקטנים לגמרי שמוציאים בהם ריעי ומשתינין בהם הני ודאי משרא שרי ואפילו בגדי שאר קטנים נוהגים להקל". והכוונה במה שכתב דאפילו בגדי שאר קטנים היינו אפילו אותן הבגדים שאין מוציאים עליהם ריעי, רק מתלכלכים משאר דברים כדרך הקטנים. וכמובן דההיתר הוא רק כשאין לו בגדים אחרים נקיים, דאל"ה למה יכבס בכדי, וכן הוכיח בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קע"ג). והנה בטעם הדבר שהי' אסור לכבס הבגדים של קטנים וכן בטעם הדבר שאסור לספר לקטנים, מבואר בתה"ד (סי' קנ"ב) ב' טעמים א' משום עגמ"נ דהיינו ע"י שיראו שא"א לכבס בגדיהן דהקטנים יהי' עגמ"נ להגדולים, וכדמצינו במו"ק י"ד ע"ב, או משום חינוך. והנפק"מ יהא למי שהוא פחות מבן שש דלא הגיע עדיין לחינוך ומשום עג"נ אסור, כן כתב השעה"צ (צא) וציין לעי' בדברי הח"א והפמ"ג. וז"ל הח"א (כלל קל"ג סי' י"ח): וכן שאר בגדי קטנים בני ב' וג' שנים נוהגים להתיר, הו"ד בכה"ח (ס"ק קע"ט). והפמ"ג (א"א ל"ט) כתב ועיין לבוש סי"ד משמע בגדי קטנים נהגו להקל היינו בני ג' וד' אסור רק פחות מזה דמשתינים תמיד שרי לכבס כסותם ועב"י וד"מ משמע לכאורה שהיתר כיבוס בגדי קטנים הוא עד גיל בר מצוה. ולמעשה כתב בחנוך לנער (פכ"א סק"ב) דהמנהג להתיר לקטנים רק עד גיל חינוך דהיינו ב' ו' ז'. וכ"ה בנט"ג (פל"ו ס"ג). ובשו"ת עמק התשובה (ח"א סי' צ"ב אות ח') כותב בזה: גדר של קטן לענין שיהא מותר לכבס בגדיו נראה שהוא כל זמן שאין שומר את עצמו ומלכלך את בגדיו, אפילו הוא כבן ט' ועוד דלא גרע ממי שבשרו מלוכלך דמותר לו לרחוץ, וא"כ הה"נ בבגדיו. וכן הביא בס' הלכות חג בחג (דיני בין המצרים עמ' מח הע' 24) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שבזמננו יש להקל בבגדי קטנים אף בגיל שמונה וכיו"ב. ועי' מש"כ במג"א (לט) ובמשנ"ב (פ"ג) שאם מכבס לקטנים לא יכבס הרבה ביחד, אבל בזמנינו במכונת כביסה כותב בשו"ת באר משה (ח"ז סי' ל"ב) דאדרבה נכון יותר לכבס הרבה ביחד, דבזה יתמעט הטירחא, ולא יסיח דעתו מן האבילות.]

פרק ו' - לבישת בגדים מכובסים

א. הדין – אסור ללבוש בימים אלו בגדים מכובסים אף שנתכבסו קודם ר"ח, וכן אסור להציע המיטה בסדינין מכובסים, וכן מגבת (תקנ"א ס"ג). ונוהגין להקל ע"י שלובשים קודם ט' הימים מפני שעיקר האיסור ללבוש

המכובס הוא רק כל זמן שניכר בו חידושו אבל אם אין ניכר בו חידושו מותר (מועדים וזמנים ח"ה סי' של"ח, קובץ הל' לימי בין המצרים עמ' ק"ס אות ע').

ומ"מ אף אם מכין בגדים לצורך ט' הימים, ראוי עכ"פ שישנה קצת מהרגל החלפתם במדת האפשר, שאם רגילים להחליפם בכל יום, בימים אלו יחליף פעם בב' ימים וכו' (עי' פסק"ת תקנ"א אות יז בשם מורי הוראה. וראה גם בהליכות שלמה פי"ד הע' 45 **שהגרשז"א לא הי' ניחא לי' מה שנפוץ להכין כמות מרובה של בגדים מכובסים לתשעת הימים, כי הרי זה כהתחכמות נגד תקנת החכמים**).

ב. כמה זמן צריך ללבוש הבגד – באמת אי אפשר לתת שיעור מדויק כמה זמן צריך ללבוש כל בגד ובגד, דזה תלוי בהבגד ובאדם הלובשו, והעיקר הוא שיזהר ללובשו זמן מספיק להוריד ממנו קצת את התואר והיופי של בגד מכובס ומגוהץ. ושמעתי בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שפעם נכנס אחד לשאלו כמה זמן צריך ללבשו, והשיב לו למשך שעה, אח"כ נכנס אחר באותו שאלה, והשיב לו חצי שעה, ואח"כ נכנס שלישי באותו שאלה, והשיב לו רבע שעה..., וכשנשאל לפשר הדבר, השיב שאין לזה שיעור ברור ותלוי לפי מזג האדם אם הוא איש שמזיע וכו', ועפ"י מה שהכיר במזג השואל קבע השיעורים (כן שמעתי מחכ"א ששמע כן בשיעורו של הרה"ג בעמה"ס מאור השבת, והיינו דאדם שמזיע הרבה סגי לי' בשיעור קטן, ומי שאינו מזיע בכלל צריך זמן גדול וכן הלאה. וכ"ה בהלי"ש שם וז"ל: עיקר השיעור אינו תלוי בזמן מסוים, אלא שישהה עמו עד כדי שתתבטל הנאת הכיבוס, ולכן א"א לומר בזה הוראה מדויקת כמה זמן בעינן).

[בס' **נחמת ישראל פי"ט מסכת ז' שישות בזה, ונעתיק כאן לשונו:** וכמה זמן צריך ללבוש כל בגד יש בזה דעות בין הפוסקים, ונראה בס"ד להביא כל השיטות עד מקום שידי מגעת: [א] יום או יומיים, והוא ע"פ הרוקח הל' אבילות סי' שט"ל שכ' דבקיץ וטורח לו הזיעה מותר לתת חלוק לבן לאחר ללובשו יום או יומים ואח"כ ילבשנו ע"כ. [ב]. יום או חצי יום, הוא ע"פ תוס' מו"ק דף כ"ד סוד"ה ברכת שכ' וז"ל ומיהו זהו המנהג עתה שמלבישין אותו לאדם אחר יום או חצי יום ואין זה קרוי בגד מכובס לדידי' ", ועי' שו"ת זרע אמת ח"ב סי' קנ"ב. [ג]. ב' או ג' שעות, והוא ע"פ שו"ת רב פעלים ח"ד סוס"י כ"ט שכ' שישאיר הבגד עליו ב' או ג' שעות. [ד]. שעה אחת, והוא ע"פ הרמ"א בשו"ע יו"ד ס" שפ"ט שכ' וז"ל ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך, ועי' בא"ח פ' דברים סעי' ו', וע"ע ספר ארחות חיים מר"א מלוניל הל' אבל, ועי' ספר יוסף אומץ, ועי' בש"ך שכ' דאין הכוונה לשעה זמניות אלא זמן מה ושעה לאו דוקא, אבל ע' יוסף אומץ שם שס"ל ששעה אחת היינו שעה שלימה ממש. [ה]. חצי שעה, וכן הוא דעת הגרש"א שליט"א הובא בספר קרא עלי מועד עמ' כ"ו הערה ז', וכן הורה הגאון ר' שרי' דבליצקי שליט"א במכתב שכ' לא"מ זצ"ל ועי' ספרי יגל יעקב עמ' ס"ז. [ו]. רבע שעה קובץ הל' לימי בין המצרים עמ' ק"ט בדרך "אולי" בדברי הש"ך הנ"ל כמו דמצינו כמה פוסקים שכ' שיעור זה לענין שיעור ישיבה באבילות מקצת יום השביעי. [ז]. כל שהוא ואפ' רגע, דעת קדושים יו"ד סי' שפ"ט ס"ק ג' ועי' כתבי הדעת קדושים לסי' הנ"ל שכך פירש את דברי הש"ך, ועי' ספר יוסף אומץ הנ"ל שהביא ג"כ דעה זו אבל חולק ע"ז וכ' שאין סברא לקולא זו וכמו שכ' עמק דבר בס' דברי סופרים על שו"ע הל' אבילות באות נ"ט שצריך לבטוח בשיעור שאדם מקפיד שאחר לובשו בשיעור הזה וברגע אחד אין אדם מקפיד, ועי' קובץ הל' לימי בין המצרים עמ' י"ט אות ע' שסובר ג"כ שלא מהני רגע כמימרא שזה אינו אלא כחוכא וטלולא ולכל הפחות בענין שילבשנו עד שיהיה נראה או מורגש כמשומש או שהבגד יקבל קצת זיעה מהגוף. **ונראה לומר** לפי כל הנ"ל שבגד שהוא סמוך לגוף שאף בלבישת שעה או חצי שעה ואפשר אפי' פחות מזה ובפרט בימים החמים ביותר ניספג בזיעת הגוף מספיק שעה או חצי שעה אבל בשאר בגדים שאינם סמוכים צריך ליזהר ללובשו עד שנספג קצת בזיעת הגוף או עד שיהיה נראה או מורגש כמשומש, ז"א שאין כאן שעה מדויקת כמה זמן צריך ללבוש כל בגד ובגד אלא זה תלוי בהבגד והעיקר הוא שיזהר ללובשו זמן מספיק להוריד ממנו קצת את התואר והיופי של בגד מכובס ומגוהץ וכ' לי מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שהשיעור הא שיתקמט מעט ואם לבש הבגד זמן מספיק ועדיין גיהוצן ניכר עי' שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' ס"ט שהעלה להלכה שמותר ע"ש, ע"כ מספר הנ"ל].

ג. הכנת כמה בגדים ע"י לבישתם אחד ע"ג השני – מותר ללבוש כמה בגדים אחד על השני וילך בהם במשך זמן מה (דעת קדושים יו"ד סי' שפ"ט סעי' ג'), ופשיטא דהיינו דוקא אם מתקמט קצת עי"ז (וכ"ה בספר קרא עלי מועד עמ' כ"ז הערה י"ט בשם הגרח"ק שרק אם מתקמט קצת יש להקל, אבל בלא"ה אין להקל). ויזהר שלא ילבוש שני בגדים ביחד, וגם לא יפשוט....

ד. שכח להכין לפני ט' הימים, ישנה אפשרות להכין בשבת חזון – דהיינו שילבוש בע"ש בגדים מכובסים, ולמחרת בבוקר ילבש בגדים אחרים מכובסים, וכן לאחר צהרים כשילך לישון יכול לפשוט בגדים של שחרית וילבש בגדים אחרים כשיקום (הנה ראיתי לכמה מספרי זמנינו שעשו בזה מחלוקת בין הבן איש חי לכמה מפוסקי זמנינו, אבל באמת נראה דאין בזה שום מחלוקת וכמו שנבאר, דהנה עי' בן איש חי פ' דברים סעי' ו' שכתב דאם עושה כן בשבת הרי זה הכנה משבת לחול, ולכן כתב שיעשה באופן הנ"ל, שבזה הרי נהנה גם בשבת עצמו, ע"י שאחר השינה לובש בגד חדש. ועי' גם בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קל"ח, ובשו"ת באר משה ח"ו בהשמטות לסי' ק"ה, דיכין באופן הנ"ל שלאחר כל שינה יחליף בגדיו, [כ"ה בדבריהם שם ולא ככמה מעתיקים שהעתיקו אחרת]. אבל אם יחליף בשבת כל שעה בגד אחר, אין נראה לומר דיהא מותר מטעם שהוא נהנה עכשיו מזה, דמה הנאה יש בהחלפת בגד לאחר שעה מהלבישה. ועי' גם להגרשז"א בתקו"מ לשש"כ פכ"ח סע"ו שכתב בזה: נראה לכאורה דבהא גופא שפושט את החולצה הנקיה ומניחה בין הבגדים הנקיים ניכר שמכין בכך את החולצה ללובשה בימות החול ואין לעשות כן בשבת, ולכן יותר רצוי שבבוקר כשהוא קם מהשינה ילבש חולצה חדשה ותשאר הראשונה מוכנת מאליה לימות החול, עכ"ד, וע"ע בארחות רבינו ח"ב עמ' ק"ל בשם הגרי"י קניבסקי זצ"ל).

ה. שכח להכינם אף בשבת – יניחם כשעה אחת ע"ג הקרקע (כרם שלמה יו"ד סי' שפ"ט שהביא כן מס' לחם הפנים, הובא בשו"ת מנח"י ח"י סי' מ"ד). ובודאי שבזה שמניחים ע"ג רצפה מרוצפת או על שטיחים והם נקיים אין זה כלום, אלא צריך להניחו על הקרקע באופן שיוריד מהבגד את התואר של בגד מכובס ומגוהץ (עי' שו"ת קנה בשם ח"ג סי' ל"ז). וכן יכול להניחו במטתו ולישן עמהם במשך הלילה, דגם בזה מתקלקל כיבוסו (וכ"כ חכ"א בקובץ אור ישראל גליון מ').

ו. הציע סדינים מכובסים על מטתו בערב ר"ח אב – יש לשכב עליהן מעט מבעוד יום לקלקל חידושו (נט"ג בתשו' שבסוה"ס סי' ד').

ז. הצעת המטה בשביל אורח – אם בא אורח באמצע ט' הימים מותר להחליף לו הסדינין ומצעי המיטה (שו"ת מנח"י ח"י סי' מ"ד, שו"ת צי"א ח"ג סי' ס"א, שהיות שאין הדרך לישון על כלי מיטה שישן עליהם אחד אחר מותר, דאין זה בגדר תענוג אלא מצד בריאות, וכ"ד הגריש"א שליט"א הובא בהליכות והנהגות עמ' 8, קובץ הל' לימי בין המצרים עמ' קי"א).

ח. שאלה. האם מותר להחליף בגדים תחתוניים וגרביים בתשעת הימים.

תשובה. מובא בספרים בשם כמה מגדולי פוסקי זמנינו להתיר מכיון שבגדים אלו לובשים רק מפני הזיעה, והרבה נוהגין להקל בזה.

[הנה כמה מספרי המלקטים מביאים משו"ת שלמת חיים (בנדמ"ח סי' רי"ז) שמיקל בבגדי זיעה, אמנם המעיין שם בפנים רואה שלא כתב כן בפשיטות, ורק כתב לגבי גרביים למי שמזיע ברגליו ודרכו להחליף תמיד ויש בזה משום כבוד הבריות יש מקום לדון להקל, עכ"ל. הרי שלא מיירי רק בגרביים ולא כתב להתיר רק שיש מקום לדון להקל. עוד כתב שם (בסי' רל"ז) לגבי מטפחות–אף שאם נטנפו טובא מותר להחליף וכמו בגדי קטנים, וגם זה לא שייך כל כך לבגד זיעה. והנה כמה מספרי זמנינו (עי' מועו"ז ח"ה סי' של"ח, פסק"ת, נט"ג ועוד) תלו עצמם על דברי הפתחי תשובה ביו"ד סי' שפ"ט (סק"ב) שכתב בשם תשו' לחמי תודה לענין אבל שאם מחליף לצורך כגון שהחלוק מלוכלך או משום כינים מותר אפי' באבל תוך ז' ע"י כך כמו ברחיצה שלא אסור אלא בשל תענוג, ומזה למדו דה"ה לענין ט' הימים. אמנם לא דקו בזה, וכמש"כ בזה בס' הלכות חג בחג (עמ' נ"ז) וז"ל: הפת"ש קיצר בזה, ובמקור הדברים מפורש שלא התיר בזה לאבל בתוך ז', רק ע"י שאחר ילבשנו תחילה, וכ"ה בקיצוש"ע סי' רי"א ס"ח, וכ"ז כלל הפת"ש בלשון "ע"י כך" דמיירי שם הרמ"א בהיתר של לבישה ע"י אחר. ובגשר החיים פרק כ"א סי' י' אות א', כתב בפשיטות להתיר בזה כתונת שיש בה זיעה לשוטפה או להחליפה באחרת הרי"ז כמלוכלך, ושכ"ה בערוה"ש שפ"ט ס"ו, וכבר השיג עליו המ"י ח"י סי' מ"ד שגרם לו קיצור הלשון שבפת"ש, ואשר במקור הדברים מבואר שלא הותר רק ע"י לבישת אחר, וסמך שם הלחמי תודה על היתר התוס' מו"ק כ"ג, ומהריק"ש שסמך ע"ז אף בתוך ז' במקום צורך כזה להתיר לבישה ע"י אחר. ומה שציין בגשה"ח לערוה"ש שם לא התיר אלא תוך ל' הואיל ובלא"ה מותר במכובסים מעיקר הדין כרוה"פ, ובכתונת לא נהגו איסור, אבל כאן האיסור בתשעת הימים במכובסים מדינא וכו'. ואמנם במי שהוא איסטניס ואין יכול ללובשו שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שיש יותר מקום להקל כשם שהותר לו רחיצה שלא לתענוג, עכ"ד הספר הנ"ל. וכן מעורר חכ"א בשו"ת רבבות אפרים (חלק ח'). ובשו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' נ"ח) הביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להתיר החלפת בגדי תחתונים שאין לובשים רק מפני הזיעה, וכן הביא בקו' בין המצרים בשם הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל להתיר, והובא גם בספר תלמידו בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' שע"ג, וח"ג סי' ש"מ). וכן פסק בקובץ מבית לוי (חי"ג עמ' כ"ז אות ב'). אמנם לכאו' הדבר צ"ע, דעי' בטור (סי' תקנ"א ג,ו) שכתב וז"ל: וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ והרי הן ככיבוס שלנו ומותר לפי שאין חוששין לגוהצן לפי שהן קרובין לבשר ומתמלאין זיעה תמיד, והא דשרי דוקא לגוהצן ולהניחן אחר תשעה באב אבל אסור ללבשן בשבת שחל ת"ב להיות בתוכה, עכ"ל. הרי דבריו ברור מללו שאף הבגדים שקרובין לבשר ומתמלאין זיעה תמיד אסור ללבשן בט' הימים. וכן יש להוכיח מדברי הרמ"א (סעי' א') שכותב "אפילו בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת כ"א הכתונת לבד", ובמקור הדברים מבואר הטעם משום שבגדים אלו אינו לובש אלא מפני הזיעה, וכ"ה במג"א ובמשנ"ב. ומוכח שרק מפני כבוד שבת התירו ללבוש בגדים אלו. וגם א"א לדחוק ולומר שהרמ"א לא בא להורות רק האיסור לבד שאסור להחליף הבגדים אפילו לכבוד שבת, ומש"כ כ"א הכתונת לבד היינו דזה מותר אפילו שלא לכבוד שבת. דמפורש הדבר בב"ח (סוסי' תקנ"ב) בשם המהרש"ל שהיתר החלפת הכתונת הוא משום עונג שבת, וביאר שם הב"ח דהכוונה על החלוק שעל בשרו כדי שלא להראות אבילות ע"ש. ולכאורה עפ"י כל הנ"ל א"א להקל למעשה בזה, וכן העיר בזה חכ"א בקובץ אור ישראל (גליון מ' מחודש סיון תשס"ה) דאיך אפשר להקל בדבר המפורש בטור ובמהרש"ל וב"ח ופשטות לשון מרן הרמ"א לאסור, וכן מחמיר בזה ב'דבר יום ביומו' (בדיני ההכנות לט' הימים). וכ"כ להדיא בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' כ"ט) וז"ל: "יש לשאול שיש בני אדם שמוכרחים להחליף הכתונת שלהם אחר ג' ימים מרוב הזיעה שטבעם להיות להם זיעה הרבה גם עוד היא מתלכלכת מחמת העסק בפרט הנשים שעוסקים בתוך הבית וקשה עליהם הדבר שלא יחליפו בשבוע זו שחל בו ט"ב אם מותר להם להחליף וכו'. הנה ודאי שגם אלו אין להתיר להם להחליף, אך יש להם תקנה שילבשו קודם שבת זו כתונת המכובס" וכו', עכ"ל. והועתק דבריו להלכה גם בכף החיים (סקצ"א). וכן הביא בארחות רבינו (ח"ב עמ' קל"ב) בשם הסטייפלער זצ"ל להחמיר, וכ"ה בס' קרא עלי מועד (עמ' כ"ז) בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, וכן השיב הגר"ש דבליצקי שליט"א (בתשו' הנדפסת בס' יגל יעקב עמ' ס"ו).

אמנם שוב העירוני חכ"א (הרה"ג ר' חיים מאיר האלפערט שליט"א) לדברי המטה משה (סי' תשלו) שצויין במג"א (סק"ד) שכתב וז"ל: "וכן בשבת של חזון אין מחליפין רק הכתונת כן הוא במרדכי וכן הוא באגודה וברוקח סי' שי"א ובהג"ה אשיר"י מאור זרוע וכן הוא במנהגים, לאפוקי אותן המחמירין שלא להחליף אף הכתונת, ומור"י ז"ל כתב בתשובת הטעם מ"ש כתונת משאר בגדים, דבשאר בגדים אין נראה כל כך לאבילות, אבל בכתונת אין עני שבישראל שאין לו כתונת לבן בשבת אם כן נראה, ועוד שהכתונת אינו בכלל שנוי בגדים כי הוא משום זיעה בעלמא ופעמים אפילו באמצע השבוע לובשין כתונת מכובס היכא שנתמלא זיעה בפרט בארצינו, לכן אין זה קרוי שנוי בגדים שאינו כל כך לכבוד שבת לכן מותר, וכן אני רגיל להורות, ונראה לי הסידור של שתות המחמיר בזה ומבטל עונג שבת", הרי דבריו ברור מללו שמותר להחליף את בגדי הזיעה, שאין זה נקרא בכלל בגד, ומש"כ המטה משה להתיר לכבוד שבת, לא בא לאפוקי באמצע השבוע שהרי כתב בתו"ד "ופעמים אפילו באמצע השבוע לובשין כתונת מכובס היכא שנתמלא זיעה", אלא שלא הי' הדרך להחליף הבגדים באמצע השבוע, ורק כשנתמלא פעמים זיעה אז היו מחליפין גם באמצע השבוע, ומוכח מדבריו דמותר להליף בגדי זיעה, וזהו ראי' גדולה לדברי הפוסקים הנ"ל שהתירו להחליף בגדי זיעה.

ומה שהבאנו מדברי הטור והב"ח לגבי כתונת, שאף הכתונת הקרובה לבשר ומתמלא זיעה אסור להחליף בימים אלו, יש לחלק בין כתונת לבגד תחתון, דהכתונת אף שהיא על הבשר מ"מ הרי היא משמש ב' שימושים, בגד לזיעה, וגם בגד המכונה כתונת, ובזה החמירו הטור והב"ח [ותשו' רב פעלים והכה"ח], אבל בגד תחתון שבימינו שכל עיקר לבישתם אינו רק מפני הזיעה, יש לומר שאין בזה שום חשיבות בגד ומותר להחליפה וכהכרעת גדולי זמנינו.

פרק ז' - תפירה ותיקון בגדים

א. אסור לתפור בגדים חדשים בימים אלו (שו"ע ס' תקנ"א סעי' ז'). ודוקא לתפור בגדים חדשים (משנ"ב סקמ"ו) אבל בגד שנקרע מותר לתקנו, וכן מותר לתפור כפתור בבגד (כה"ח ס"ק ק"ז, ארחות רבינו ח"ב בשם החזו"א וע"ש

דבזה גם הב"ח יודה, הליכות שלמה פי"ד סט"ז, וע"ש בהערה שיש שהשתדלו לייחד תקונים אלו לט' הימים שפניות הנשים מתפירה וכיבוס וכו', משום דהבטלה מביא לידי שעמום).

פרק ח' - בשר ויין

א. תבשיל של בשר – אף תבשיל שנתבשל בו בשר נהגו לאסור לאכול (מג"א סי' תקנ"א סקכ"ט ומשנ"ב סקס"ג), **אמנם אם רק נתבשל בקדירה של בשר מותר לאכלו** (משנ"ב שם).

ב. עירוב מעט יין עם הרבה מים – לא יערב יין במים לשתותו אף באופן שמברכין עליו שהכל (שע"ת סי' תקנ"א סקי"א, אם לא לאדם חלוש).

ג. עוגה שלשים עם יין או מיץ ענבים – דעת הט"ז (תקנ"א סק"ט) **להתיר ביין שנתערב בתבשיל אפי' אם מרגיש הטעם, אך האחרונים חולקין** (עי' מג"א כ"ט ומשנ"ב לגבי בשר, ובבאה"ט סקכ"ט דה"ה לענין יין), **ואמנם באופן שאין מרגישין טעם היין מותר** (עי' שעה"צ אות ס"ח בשם הפמ"ג, וכן פסקו הגרח"ק בס' יד בין המצרים עמ' פ"ב, הגרנ"ק בס' קרא עלי מועד עמ' ל"ט, ושו"ת שבט הקהתי"ד סי' קנ"א. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קל"ב), **ואף מותר להוסיף מים שלא יורגש ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה** (שו"ת שבה"ק שם).

ד. שאלה. האם מותר ליתן לקטנים בשר בימים אלו.

תשובה. נהוג עלמא שלא ליתן בשר אפילו לקטנים ביותר, ובפרט בימינו שישנם ריבוי סוגי תחליפים למיני בשר. אמנם בתינוק הצריך לכך אם הוא פחות מבן שש אין מקום להחמיר כלל, ומגיל שש עד תשע, אין להקל לכתחילה, אך הסומך להקל גם בזה יש לו על מי לסמוך.

[הנה על הא דכתב הרמ"א (תקנ"א סעי' י') דנוהגין ליתן לתינוק כוס יין של ברכהמ"ז והבדלה, כתב המג"א (סקל"א) דמשמע מזה דמותר ליתן לתינוק בשר ויין בשבת זו דמעיקרא לא נהגו איסור להחמיר בתינוק, אלא שהוסיף דזהו דוקא בתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים ע"ש עוד. וכתב הלבו"ש דהא"ר חולק עליו דלא התירו רק משום מצוה, וכתב הלבוש"ר דמשמע דאפי' לקטנים לגמרי אין ליתן אלא משום מצוה. גם הדגו"מ הקשה על המג"א דמתיר דא"כ מדוע כתב הרמ"א ס"ט דמצניעים הסכין מר"ח ואילך והרי צריכין לשחוט לקטנים, א"ו דגם לקטנים אסור. עוד הקשה מהא דאסרו כיבוס ותספורת אף בקטנים כמבואר בסעי' י"ד. וכדבריהם להחמיר פסק במשנ"ב (סק"ע) דאסור ליתן בשר ויין לתינוק אף שאינו יודע להתאבל אסור, ובשעה"צ כותב דהוא מהא"ר ודגמ"ר ודלא כמ"א, והוסיף דלפלא על הח"א שהעתיק דברי המג"א והרי רבים חולקים עליו ובכללם הדה"ח. ועי' שו"ת אגרות משה (ח"ד סי' כ"א אות ד') שהוסיף ובדבר להאכיל לקטנים בע"ש אחר חצות בשר בט' הימים אין שום טעם להתיר זה דמ"ש הם מגדולים בשביל כבוד שבת ואם מחנכין אותם באיסור אכילת בשר כדאיתא במ"ב סק"ע שאף לתינוקות אין מאכילין בשר כהדגמ"ר ליכא טעם שיהיו מותרין להאכילם בע"ש אחר חצות, ורק אם עדיין לא הרגילום לחכות בימי הקיץ עד אחר מעריב אלא מאכילין אותן סעודת שבת בשעה או כשתי שעות קודם קבלת שבת יכולין אז להאכילן בשר, עכ"ל. אמנם בא"ר (סקכ"ד) הובא בכה"ח (ס"ק קנ"ה) מקיל בע"ש אחר חצות כיון שיש קצת קדושת שבת. אמנם מצינו לכמה אחרונים שכתבו להחזיק בדעת המג"א ויישבו כל הקושיות, ראשון מה שהקשה הדגמ"ר מהצנעת הסכין, עי' בשו"ת שארית יהודה (בלום סי' ע"ד) שכתב ע"ד: ואני ראיה זו אינני מכיר דבלא"ה איך כתב דמצניעין הא צריכין לשחוט לחולה וליולדות ולמילה ולסיום מס' ולמי שא"א לו לאכול מאכלי חלב כמ"ש מג"א סקכ"ח וכו', אעכ"ח דמצניעין אותו ממי שאסור בבשר אבל לא למי שמותר וא"כ י"ל דה"ה קטן דמותר ובאמת אין מצניעין מהם. ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' ל"ח) כותב ליישב קצת באופ"א, דאפ"ל דאין דרך לשחוט במיוחד לקטנים כיון שהגדולים לא אוכלים, דרגילות הוא לשחוט לגדולים ואגב כן נותנים לקטן לאכול, ומ"מ אין זה איסור לשחוט לקטן, ואם ירצה ישחט ויאכיל לקטן. ומה שהביא בדגמ"ר ראי' מהא דאסרו לגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותם, כתב בשארית יהודה, דאדרבה משם ראיה לדברי מג"א דהרי כתב דאסור לגדולים משמע דלקטנים לעצמם שרי, ועכ"ח משום דהטעם דאיסור כיבוס כמ"ש מג"א שם סקי"ב דנראה כמסיח דעתו מאבילות וקטן דאינו מחויב באבילות ליכא איסור כיבוס. ובאול"צ כותב עוד לתמוה על הדגמ"ר דהרי לגבי איסור כיבוס ותספורת לקטנים נאמרו בזה שני טעמים, או משום חינוך דאבילות, או משום עגמת נפש, ומנא לן ששני הטעמים מוסכמים להלכה, אולי רק טעם אחד הוא להלכה, ושמא הטעם הוא משום עגמ"נ, והא לא שייך לגבי בשר, דאטו משום עגמ"נ נחמיר על קטן שלא לאכול בשר, והלא צריכים הם לבשר והיינו רביתייהו, ואינו דומה לכיבוס ותספורת שיכולים הקטנים לסבול. ועוד דאף אם נאמר שהטעם שאסרו כיבוס ותספורת לקטנים הוא משום אבילות, מ"מ לגבי בשר ויין לא שייך לומר כן, דמה ענין בשר ויין לדיני אבילות, הרי כל העטם שאסרו בשר ויין הוא כדי שלא ישכח רישו, וצערא בעלמא הוא, ולא משום אבילות, ולא דמי לכיבוס ותספורת, תדע שהרי אבל מותר בבשר ויין אע"פ שאסור בכיבוס ותספורת. וראה עוד שו"ת דברי יציב (ח"ב סי' רל"ו) שהוסיף עוד וז"ל, ולא דמי לכיבוס ותספורת ששם חמור טובא שאסור מדינא דש"ס, וגם שם מבואר בסי' תקנ"א סי"ד ברמ"א דבגדים שמלפפין בהם הקטנים לגמרי בודאי משרא שרי, ואפי' בגדי שאר הטקנים נהגו להקל, וע"ש בפמ"ג בא"א סקל"ט מהלבוש שם בסעיף י"ג דבני ג' וד' אסור אך עב"י וד"מ משמע לכאורה שנהגו להקל כל בגדי הטנים עיי"ש בפמ"ג, ועכ"פ זה בדבר שאסור מדינא דש"ס, משא"כ בבשר ויין שרק מנהגא וחומרא הוא, וגם בכיבוס הוא משום האבלות דאמו של הקטן, דנראה כהיסח הדעת מאבלות כמ"ש רש"י בתענית דף כ"ט ע"ב בד"ה אפילו, ועיין מג"א שם סקי"ב, משא"כ במניעת אכילתב שר שהוא משום אבילות וצער דמי שאינו אוכל, ול"ש בקטן כנ"ל. ולא שייכא נמי הטעם דעגמ"נ, דזה רק כשלא יכבסו כסותו וילך מלוכלך, משא"כ בהעדר אכילת בשר שלא יעורר אבלות אצל אחרים ודו"ק. וגם אין ראיה דמיירי בקטן ביותר, שהרי נקטן שם דשייך בו חינוך, וע"כ בבר חינוך הוא [א.ה. אמנם עי' שעה"צ סקצ"א]. ובחכמ"א בהל' אבלות כלל קנ"ב כתב רק דמשמע מהטור דבקטן אפי' לא הגיע לחינוך מקרעין לו כון דאיכא ביה משום עגמ"נ עיי"ש, ועכ"פ לענין אכילה ל"ש זה, שהרי לא יעורר עגמ"נ ודו"ק, וגם בתספורת אין מצערין כ"כ להקטן כשלא יספרוהו משא"כ במניעת בשר כנ"ל ודו"ק. ואף להאוסרים, עי' בס' חנוך לנער (פכ"א הע' ה') דבפחות מגיל שש אין לאסור, דאכילת בשר מועיל לגידול התינוק, ועי' גם בשו"ת דברי יציב שמסיק "ומכל הלין הנ"ל דהמיקל ליתן לקטנים גם בשר בהמה, יש לו על מה לסמוך, דמידי דצער ועינוי לקטן ליכא חינו, ומכ"ש בקטן שאינו יודע כלל מהחורבן כתינוקות קטנים, ומכ"ש בבשר עוף יש להקל, ופוק חזי מאי עמא דבר". ומ"מ כמדומה שנוהגין העולם שאין נותנין אפילו לקטן ביותר, וכדמשמע גם מדברי הלבושי שרד שהזכרנו בתחילת התשובה שכותב: "דאפי' לקטנים לגמרי אין ליתן אלא משום מצוה", וכ"ה בפסק"ת (הע' 214), ובצירוף שבימינו מצוי ריבוי של תחליפים למוצרי מזון בשריים, אין צורך להקל כ"כ לקטנים. שו"ר כן בהליכות שלמה (פי"ד הע' 28) שהגרשז"א לא הקיל אפיי' לקטנים ביותר בני ג' וד' שנים כל שאין צורך מיוחד להאכילם בשר דוקא, ואפי' בשר עוף, שהרי סו"ס יכולים להזינם במאכלים אחרים, וכמו שרגילים בכך בזמננו בשאר ימות השנה. אמנם בודאי דקטן הצריך לכך אין כלל מקום להחמיר לפני הגיעו לחינוך, והסומך להקל אף למעלה מכך יש לו על מה לסמוך, עד שיגיע לגיל תשע (כמבואר במקו"ח להחו"י). וע"ע בזה בשו"ת שער שמעון אחד (ח"ג סי' קל"ה) שו"ת נתיבות אדם (סי' י"ג) ובשו"ת ישיב יצחק (ח"ד סי' י"ב).]

ה. שאלה. האם מותר לטעום בער"ש חזון מתבשילי הבשר לראות אם חסר תבלין או מלח.

תשובה. מותר רק בטועם פחות מכשיעור [באוכלין כזית, ובמשקין רביעית] ופולט, ואין צריך ברכה כיון שאינו בולע.

[כתב במקו"ח מהחו"י (תקנ"א ס"ט): "אין איסור בטעימת אשה קודם שבת תבשיל של בשר בע"ש אפי' ח' באב" עכ"ל, ומסתימת דבריו משמע דמותר אף לבלוע. אמנם ראה בלקט יושר (מנהגי התה"ד עמ' ק"י) עוד אמר שנראה לו היתר לנשים לטעום הקדירה אחר חצות, אבל אמר בשם ר' אנשיל שמיחה בידם, עכ"ל. הרי שלדעת ר' אנשיל אסור לטעום. וכן העלה בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב סי' קס"ט) ובשו"ת עין אליעזר (סימן מ"ח) ע"ש שהביא לזה, וכן הוכיח בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סי' צ"ח) ע"ש. ולענין ברכה כיון דטועם ופולט אינו מברך לפני' כדאי' באו"ח סי' ר"י (ס"ב).]

ו. שאלה. הנוסעים למקומות נופש תיכף אחר ת"ב, ורוצים להכין ולבשל כבר המאכלים לפני ת"ב, האם מותר להם לבשל בשר בטי הימים.

תשובה. אם יש צורך מותר להתעסק ולבשל הבשר ולהקפיאו.

[כתב הרמ"א (סי' תקנ"א סעי' ט') "ומצניעים מר"ח ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטים כ"א לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה וכיוצא בו". ובמג"א (סקכ"ח) הביא בשם האבודרהם הטעם משום גזירה דילמא אתי למיכל מיניה. והנה הערוך השלחן (סעי' כ"ה) הקשה ע"ז: "באמת אין בזה שום טעם לאסור דאין כאן מין שמחה וגם לא שייך למיגזר דילמא אתי למיכל מיניה כמו שיש מי שחשש לזה [שם בשם אבודרהם] ודברים תמוהים הם דהא א"א לאכול עד שיבשל הבשר ואתי למידכר ואי משום אכילת מזיד לא חשידי ישראל על זה". ולכן כתב דבמקום צורך מותר לשחוט כמש"כ המ"א שם ולכן בעיר גדולה שיש בה תמיד כמה חולאים וכמה יולדות והרבה חלושי הבריאות לא שייך להצניע הסכין. והנה ברמ"א לא מבואר מה דין בישול בשר בט' הימים, אך לכאורה כ"ש הוא מדין הצנעת הסכין, ובזה לא שייך גם קושיית הערוך השלחן, ומצינו להגאון בעל ברוך טעם בהגהותיו (ע"ד המג"א סי' תקנ"א סקל"א) שכתב בפשיטות שאסור לבשל בשר בשביל קטנים משום שמא יבוא הגדול לאכלו, ולכך מצניעין הסכין, עכ"ד. ועי' גם בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סי' צ"ח אות ב') שכתב דאסור לבשל בשר שמא יבוא לאכלו, אלא אם הוא לצורך גדול דלא יהיה פנאי להכין אחר ט"ב יש להקל, ודברי הברוך טעם הם סעד גדול לדבריו. אמנם ראה בשו"ת שרגא המאיר (ח"ג סי' ס"ט) שנשאל אי מותר לקנות בשר בט' הימים, והביא דברי הרמ"א הנ"ל דמצניעין הסכין ומש"כ האבודרהם גזירה שמא יבוא לאוכלו, והק' והלא פסקינן ביו"ד (סי' קי"ז) שבכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם במאכלי איסורי דרבנן מותר לעשות בו סחורה ולא חיישינן שמא יבא לאכלה ולמה כאן שהוא רק משום מנהג יהא גזירה שלא ישחוט שמא יבא לאכלה. וכתב די"ל שדוקא גבי שחיטה גזרו שלא ישחוט שמא יבוא לאכולה ומניעין הסכין מטעם זה כל הימים מר"ח עד התענית דאם ישחוט ולא יאכל יתקלקל הבשר ויבא לידי הפסד ומכח החשש שלא יהיה לו הפסד יבא לאוכלה דעל הפסד ממון אדם בהול וחיישינן שמא יבא לאוכלה משא"כ בדבר שאסור לאוכלה מכח איסור דרבנן דברים שאפשר למכור לאחרים ולא יבא לידי הפסד ממון שפיר מותר לסחור בהם ולא חיישינן שמא יבא לידי אכילה דימכור לאחרים ולא יבא לאוכלה. ועפי"ז כתב שם דבזמנינו שיש פריזער שמכניסין לאוצר לקרוש הבשר על ימים רבים ולא יבא לידי הפסד אם לא יאכל אותם באלו הימים ואדרבה שקונה אותם לאוצר על ימים רבים כדי שיעמדו לכם בפריזער בקרישה ימים רבים, לא מצינו איסור בדבר, ויקנו ויאכל אחר ת"ב. זאת ועוד ראיתי בשו"ת ישיב יצחק (ח"ד סי' י"ב) שדן בשאלתינו מדין בישול בשר בט' הימים, ולאחר שהביא שרב אחד דן לאסור בזה מטעם שמא יבא לאכלו, כותב דנ"ל דאין להוסיף ולגבב עוד חומרא לאסור שלא לעסוק בבשר כדי להקפיאו, דגם בעיקר הדין והצנעת סכין יל"ע הטעם דלא מצינו כה"ג בשאר מקומות כעין זה, וי"ל משום דמעשה השחיטה הוי פירסום טפי חשו לה או משום דעשו לסימנא דמילתא משום דשחיטה הוי מעשה גדול וזה עיקר ותחילת תיקונו דהבשר דמוציאו מחזקתו דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת ולכן גזרו בהצנעת הסכין שלא לצורך להכיא לעגמ"נ למנוע מלאכול בשר בימים אלו משום צער ואבילות ת"ב, וגם לפי הד"מ הרי"ו וש"פ כמש"כ לעיל הוי רק לקצבים וכמ"ש בדברי יציב מדברי הקדמונים הנ"ל. אבל עצם ההתעסקות במאכלים בזמן שאסור לאכלן לא מצינו שגזרו חז"ל, וכן עמא דבר להתעסק במאכלים בזמן איסור וכ"ש למש"כ הנתיבות בחו"מ סי' רל"ד דבשוגג באיסור דרבנן ליכא איסור בכלל ודאי לא שייך לגזור ולכן לא מצינו בשום פוסק שגם ההתעסקות בבשר אסור בימים אלו. וסיים שם ופוק חזי מאי עמא דבר שנוהגין לבשל בשר בט' הימים אלאחר ת"ב, וע"ש שהסכימו עמו גדולי הרבנים.]

ז. שאלה. שכח ובירך על בשר בטי הימים, ולפני שטעם נזכר שאסור לאכול בשר, מה יעשה.

תשובה. יאכל מעט כל שהוא מן הבשר כדי שלא יהא ברכתו לבטלה. אך אם היתה לפניו על השלחן מאכל אחר שברכתו גם כן שהכל, והיתה דעתו לאכול גם המאכל ההוא, לא יטעום מהבשר אלא יאכל תיכף המאכל ההוא (עי' בשד"ח אס"ד מע' ביהמ"צ סק"ה, והארכנו בזה טובא במקום אחר).